

prevodilački izbor

FLORIKA ŠTEFAN: NAPUŠTENA APOTEKA, [Izbor prevoda iz rumunske poezije], Književna zajednica Novog Sada, 1990.

jasna č. vuković

U burnom i vjerovatno najtežem periodu svoje političke istorije, suočeni sa svakidašnjom strahovladi, neslobode, terora i ugnjetavanja, rumunski pjesnici stvarali su poeziju koja će postat simbolom pravde i jačine pjesničke riječi. Svjetskoj poetskoj riznici oni su darivali čisti ekstrakt pjesničke riječi, onu zgusnutu, sublimiranu tvorevinu od slova koja se mogla (i još se može) privit na ranu ljudske duše.

Zahvaljujući prevodilačkim poduhvatima Florike Štefan, rumunski pjesnici bivali su, legalno ili ilegalno »iznošeni« iz zemlje, prelazeći njene granice da bi se obnarodovali u književnostima drugih naroda i narodnosti na našem jugoslovenskom prostoru. U predgovoru Florika Štefan opisuje kako je, prilikom svog boravka 1957. god. imala priliku da, kako kaže »prošvercuje jednog pesnika«. Bila je to knjiga poezije *Lučijana Blage* »Na dvorima čežnje«, štampane u Karolovoj fondaciji, 1938. godine. Dalje, Florika napominje da je *Vasko Popa* bio taj koji se prvi počeo interesovati za prevodjenje rumunske poezije. Slijedio ga je *Radu Floru*, potom i drugi književni poslenici. Radu Floru je, recimo, objavio i antologiju rumunske poezije u beogradskom »Nolitu«, dok je sličnu antologiju štampanu u sarajevskoj »Svjetlosti«, priredio Adam Puslojić.

Florika Štefan u uvodnom podsjetniku piše da knjiga »nema pretenziju da bude panorama, još manje antologija savremene rumunske poezije.« A dalje: »Prema tome, i pesnici, i poezija, između korica ove knjige — vlastiti su izbor, lični afiniteti, deo su mene i mog života«. Tako se ova knjiga može smatrati nekom vrstom dnevnika, ili čak svojevrstnog putopisa, nastajala je kao posljedica brojnih putovanja po Rumuniji, počev od davne 1957, a sve se to dešavalo tokom tri decenije životnog i stvaralačkog puta Florike Štefan. Mnoge je pjesnike lično upoznala, neke je, kao *Nikitu Stanesku*, »uvela« u našu književnost. Njen književni »njuh« i ukus pokazao se ispravnim kada je, nakon mnogo godina, taj pisac postao laureat Zlatnog vijenca Struških večeri poezije.

Posebno upečatljiva ostaje sudbina spisateljice Veronike Porumbaku, sa kojom je Florika Štefan vezivalo najduže prijateljstvo. Veronika Porumbaku poginula je u zemljotresu 4. marta 1977. u Bukureštu. Njeni zemni ostaci nijesu pronađeni, i kad je tri mjeseca nakon zemljotresa Florika Štefan otputovala tamo, bila je zaprepaštena: nikakvog obilježja ni mjesta ni kuće, samo zelena travnata površina, kao da tu nikad, ničega nije ni bilo... Kažemo zemnih ostataka nije ostalo, ali poezija svjedoči da je tu smrt, na neki misteriozno neobjašnjiv, a ipak pjesnički logičan način pjesnikinja doslutila: »*Neko šeta svoje hladne prste / po pršljenovima / po belim dirkama. / Vetar širi zvuk. / Uskoro će pasti preko mene / teško grumenje zemlje. / A klavir odgovara rapavo: / uskoro.*« To je bila pjesma naslovljena »*Uskoro*«, ali slične stihove (koje je ovdje nemoguće sve navesti, iako to zaslužuju) citamo u pjesmama: »*Zaboravila sam*«, »*Hodnik*«, »*Vertikalna*« i druge. Slučajnost je htjela da je Florika Štefan većinu baš ovih pjesama objavila u titogradskom časopisu »*Stvaranje*« i nije, na žalost, uspjela da pošalje pjesnikinji primjerak tih štampanih pjesama.

U ovom izboru našlo se okupljeno na jednom mjestu dvadeset pet autora različite dobi i pjesničkih afiniteta. Tako citamo stihove primjerice: *Lučijana Blage*, *Ilarija Voronke*, *Mihaja Benjuka*, *Nine Kasijan*, *Jona Brada*, *Nikite Stanesku*, *Maria Soresku*, *Jona Popa* i drugih, počev od najstarijeg koji se smatra modernim klasičkom — *Tudora Argezija* (1880.), pa do najmlađeg ovdje zastupljenog *Mirče Dinesku* (1950.). Njihove pjesme nose toliko različitosti

(koliko im daje lični pečat autora), a ipak postoji nešto istovjetno, što struji poput univerzalnog daha kroz ove tvorevine. Mora se reći — daleko je ova poezija od plačevnog sentimentalizma i beznada, a još dalje od pjesničkog politikanstva. Iako su vidljivi tragovi socijalnih nota (što je normalno, jer svaki je pjesnik korijenom vezan za tlo iz koga je ponikao), oni su dati kroz duboku simboliku poetskog

sudbina konačnosti

Džamāl N. Islam: KONAČNA SUDBINA VASIONE, Vuk Karadžić, Beograd, 1989.

vladan panković

Nova šezdeset i šesta, blještava književna zvezda zaslaja je u poznatoj biblioteci »Zodijak« izdavačke kuće »Vuk Karadžić« iz Beograda. Reč je o knjizi značajnog astrofizičara i kosmologa Džamala N. Islama, »Konačna sudbina vasiona«, čiji prevod sa originalnog engleskog izdanja Cambridge University Press-a (1983.) dugujemo Zorani D. Dohčević. Gotovo da nema potrebe navoditi da je ova knjiga, koja, sa izvenrednim i inspirativnim predgovorom Petra Grujića, osnovnim sadržajem koji pored teksta uključuje i brojne fotografije, ilustracije i tabele, glosarom, izabranom bibliografijom i indeksom imena, broji 180 strana, izvanredno tehnički i stručno opremljena, kao i sva ostala dela biblioteke »Zodijak«. Pa ipak, valja istaći kako je uredništvo edicije (Vojin Ančić, Slobodan Đurić, Mira Grujičić, Gordana Virković, Dušan Ristić) zajedno sa piscem predgovora, na suptilan način, gotovo nezabeležen u našem izdavaštvu, doprinelo daljem poboljšanju kulturne opreme knjige.

Islamova knjiga »Konačna sudbina vasiona« nije prvo naučno popularno delo iz domena savremene kosmologije i kosmogonije koje se pojavljuje pred našom kulturnom javnošću. Sama biblioteka »Zodijak« već je publikovala dela sličnog sadržaja, tj. knjigu Džona Tejlora »*Crne rupe*«, kao i knjigu Stivena Vajnberga »*Prve tri minute*«. Osim toga možemo navesti i knjigu Hari Šipmena, »*Crne jame, kvazari i vasiona*« (Srpska književna zadruga, Beograd, 1980.) kao i nedavno publikovanu knjigu Stivena Hokinga, »*Kratka povest vremena*« (Polaris, Beograd, 1988.). Zbog toga se, sasvim opravdano, postavlja pitanje šta je u »Konačnoj sudbini vasiona« u odnosu na spomenute (i nespomenute) naslove odista novo i provokativno za čitaoca kome uža specijalnost nije ni kosmologija ni fizika, a za kojeg je knjiga prvenstveno pisana. Novosti se, mada ne svuda u istom stepenu, lako mogu uočiti već pri prvom letimičnom prelistavanju knjige, i to ko u samom sadržaju, tako i u stilu, kao i u opštim filozofskim intencijama.

»Problem (sadržaj — primedba V. P.) kojim se bavi knjiga »Konačna sudbina vasiona« mogao bi se svrstati u kvaziuniverzalne: problem interese svakog, ali nikog ne brine. Sta je to Univerzum? Pitanje univerzalnosti par excellence — pa tako i po prirodi svojoj univerzalno pitanje. Problem kojim može svako da se bavi — istina, sa različitim kompetencijama i isto tako nejednakim izgledima na »uspeh«.« (Petar Grujić, predgovor »Svemir — realnost ili fikcija?«, str. 9.) U užem smislu reči, mada analizira standardni kosmološki model, tj. evoluciju kosmosa, u celini, za razliku od Vajnbergova »Prva tri minuta« koja se, doslovno, bave analizom evolucije naše vasiona u prva tri minuta nakon njenog »nastanka« u primordijalnoj ve-

govora. Ako rumunski pjesnik piše o tuzi, onda je to »*Metafizička tuga*« (L. Blaga); ako ostavlja »*Testament*«, onda je to poruka da je to knjiga koju napisa rob, a gospodar je čita (T. Argezi); ako komponuje »*Himnu*« onda je to muzika sfera, koja u slavu mladosti se čuje (N. Stanesku); ako piše o gladi, onda: »*Stavljamo u usta / Ili zvezdu sa malo meda, / Ili malčice sreće, ako je preostalo, / «* (M. Soresku); i najzad on, rumunski pjesnik, pravi »*uže od reči uz koje se penje*« (K. Struzu), ili kako to reče V. Porumbaku: »*I ja se uhvatim za Reč / kao za uže / nekog zvona / i zvonim: / — Hej, da li me čujete? /*«

Florika Štefan, kao prevodilac ovog izbora uložila je veliki trud i književno umijeće. Njenom zaslugom preskočene su jezičke barijere, a rumunski pjesnici približeni nam u svom punom sjaju i raskoši.

Listajući ovu izuzetnu knjigu i mi čitaoci osjećamo to poetsko pulsiranje, te damare i u svom srcu.

likoj eksploziji ili velikom prasku (Big Bang-u), koja se prema savremenim eksperimentalnim i teorijskim analizama dogodila pre nekih 10 do 20 milijardi godina, »Konačna sudbina vasiona« stavlja akcenat na analitički prikaz različitih mogućnosti »nestanka« naše vasiona, pri čemu reč »nestanak«, kao i reč »nastanak« treba shvatiti krajnje uslovno. Naime, prema shvaćanjima moderne fizike: »Fizički vakuum je pun energije, aktivnosti, promena: u njemu se stalno kreiraju i anihiliraju tzv. virtualne čestice — drugim rečima, vakuum je fizički (materijalni — primedba V. P.) prostor sa sasvim određenim ili bar odredljivim, u principu osobinama — ništa nije tako daleko od ničega kao što je vakuum!« (Petar Grujić, isto, str. 21.). Takode, za razliku od Hokingove knjige »*Kratka povest vremena*«, u kojoj se razmatra samo jedan, Hokingov scenario »*kraja*« vasiona, prema kome vasiona, odnosno sadašnja faza vasiona, treba u budućnosti da završi, slično kao što je i počela, u stanju globalnog singulariteta, velikog sabijanja (Big Crunch-a) tj. u stanju iščezavajuće malih prostornih dimenzija i ogromne temperature i energetske gustine (varijanta tzv. »zatvorenog modela vasiona«), da bi se potom rodila ponovo u nekoj novoj velikoj eksploziji, i tako ad infinitum (varijanta tzv. »cikličnog modela vasiona«), Islam u »Konačnoj sudbini vasiona« potencira varijantu otvorenog modela vasiona« prema kojemu nakon velikog praska nastaje beskonačno, mada usporeno, širenje vasiona u prostoru i vremenu, zbog čega se prostorna gustina materije svemira smanjuje do zanemarljivih vrednosti dok na kraju ne dobijemo beskonačnu pustoš kosmičke praznine. »Iako napisana posle pojave ideje o inflatornom svemiru, (Islamova — primedba V. P.) knjiga ne sadrži nikakav osvrt na ovu dramatičnu promenu (barem u glavama nekih kosmologa). To se može uzeti kao manjkavost teksta, ali i kao razumna orijentacija autora: jer kako bi prošao laički čitalac, kad se od pomenutog haosa muti u glavama samih autora ovih modela koji po maštovitosti i komplikovanosti daleko prevazilaze naučnu fantastiku. Koncentrisanjem na Standardni model (koji ostavlja mogućnost egzistiranja i zatvorenog i otvorenog modela vasiona — primedba V. P.) Islam je uspeo da prezentira jednu manje-više zaokruženu, jasnu predstavu jednog prihvatljivog (i najčešće prihvaćenog) univerzuma.« (Petar Grujić, isto, str. 16.) Ustvari, inflacioni scenario vasiona razvijen od strane Alena Gata i Andreja Lindea, daje jedan »prilično razuman« odgovor na pitanje šta se dešavalo »pre velikog praska, odnosno omogućava da se uklone brojne nekonzistentnosti standardnog modela kao što su: problem nedostajućih magnetnih monopola, problem početnih uslova, problem makrokosmičke aproksimativne euk-

lidovosti geometrije vasiona, problem, mogućnosti egzistencije različitih univerzuma, kao i sam problem fizičkog osmišljavanja globalnog kosmičkog singulariteta. Pojednostavljeno i metaforično rečeno supersvemir možemo zamisliti kao »lonac ključale tečnosti« u kojoj »svaki mehurić pare« koji se pojavljuje predstavlja po jedan »mini« svemir, a takav je upravo i svemir u kome živimo, u svakom od takvih »mini« svemira mogu vladati različiti makroskopski fizički zakoni, a različiti mogu biti i dimenzionalnosti prostor—vremena (bar u principu bi bilo dozvoljeno razmišljati o »mini« svemirima u kojima, recimo, potpuno neshvatljivo za »zdrav razum« naše svakodnevne empirije, gravitaciono privlačenje između tela ne opada sa kvadratom nego sa prvim stepenom, ili kubom međusobnog rastojanja, a gde prostor ima ne tri, nego deset, ili šesnaest dimenzija). Sem toga, velikom prasku »mini« svemira u kome počinje da dominira materija u vidu čestica, predhodi brzo inflatorno (eksponencijalno) širenje »mini« svemira ispunjenog materijom u vidu kvantnog polja, inflacioni scenario, tj. model, vasiona čini, dakle, daleko kompleksnijom našu sliku i poimanje (super)svemira, i daje verovatni odgovor na konstrukciju »nastanka« našeg, kao i drugih »mini« svemira. Iz inflacionog modela, međutim, bar za sad, ne sledi jasan odgovor na pitanje o načinu »nestanka« našeg »mini« univerzuma, pa u toliko Džamal islam nije ni morao, s obzirom na svoju osnovnu nameru, da u ovoj svojoj knjizi razmatra inflacioni scenario vasiona.

Kada je reč o stilu kojim je »Konačna sudbina vasiona« napisana može se reći da je njegova osnovna karakteristika sažetost i jednostavnost usmerena na detaljno razjašnjavanje pitanja o kojima je reč, čak i kad su to pitanja na koje je čitalac već morao dobiti zadovoljavajuće odgovore u okviru opšteg obrazovanja. Islam, na taj način, ne sledi manir prilično rasprostranjen u modernoj naučnopopularnoj literaturi (ovaj manir, na primer, dosledno sprovode Vajnberg i Hoking u spomenutim delima) prema kome, uz pomoć duhovitih i vešto, gotovo poetski sročjenih opaski, šala i metafora čitaoca — laika treba fascinirati osnovnom idejom naučnog otkrića ili dostignuća, ne zalazeći uvek dublje, čak ni čisto verbalno (bez bilo kakvih formula), u naoko sporedne, a u suštini veoma bitne detalje. Manir poetskog fasciniranja omogućava tako čitaocu da veruje u naučno otkriće, dok manir detaljne jednostavnosti manir »Tehnikalija«, koji sledi Islam upućuje čitaoca da proverava naučno otkriće.

Izborom Islamove knjige biblioteka »Zodijak«, potvrdila je, dakle, svoje osnovno opredeljenje, to jest, da, »ako pokažemo više sluha za modernu nauku mita, a manje zdolatrije prema mitu o nauci, moći ćemo da sagledamo sa razumevanjem obe komplementarne strane ljudskog duha, izražene kroz sklonost ka pesničkom i tehničkom iskazivanju.« (Petar Grujić, isto, str. 13.)

Najzad, recimo nekoliko reči i o opštim filozofskim intencijama i intonacijama knjige »Konačna sudbina vasiona«. Osnovna filozofska pitanja koja islam razmatra u poslednjim odeljcima knjige i kakvih, takoreći, *uopšte nema*, u spomenutim knjigama drugih autora (a koja, Petar Grujić, u predgovoru, sfumatoznim nitima vezuje sa ostalim fundamentalnim pitanjima fizike i filozofije, u složenu strukturu spoznaje sveta) mogu se prepoznati kao problem mogućnosti da razvojem nauke čovečanstvo evoluiru u složeniju zajednicu superinteligentnih bića, ne nužno određenih kao antropomorfne individue, koja bi bila u stanju da prevlada apokaliptične za ljudska bića promene u modelu otvorene »mini« kosmosa, i da, šireći se bezgranično kao i sam »mini« kos-

UHVATI RITAM

Priredili:

Mihajlo Pantić
David Albahari

Za samo četrdesetak godina postojanja rok-end-rol je prešao put od »podzemne« do »visoke« kulture, od regionalne do planetarne perspektive, od marginalnosti do središnjeg društvenog mesta. Ne postoji nijedan drugi umetnički ili narodni oblik izražavanja koji je u tolikoj meri povezan sa svim aspektima čovekove egzistencije, pojedinačne i kolektivne.

Vladimir Kopicl
Branko Males
David Albahari
Bogdan Tirnanic
Mihajlo Pantić
Petar Popović
Dejan Kršić
Tomislav Wruss
Bonzo La Triviaila
Branko Čegec
Andrej Ilc
Bojan Mušćet
Aleš Debeljak
Vasa Pavković
Vladislav Bajac
Svetislav Basara
Miloš Komadina
Dejan Cukić

Petar Janjatić
Ljubo Trifunović
Branka Krilović
Goran Stefanovski
Vojislav Despotov
Edo Popović
Milko Valent
Dragan Velikić
Ivana Dimić
Srđetan Ugrisić
Zoran Đerić
Đorđe Kuburić
Mileta Prodanović
Davor Slanig
Boris Gregorić
Zarko Radaković
Miloje Radaković
Dušan Prelević



Knjiga nije zamišljena kao zbornik radova s pretenzijama na kritičku analizu, već kao kompilacija tekstova koji »iznutra«, iz autorskog ugla, beleže i razjašnjavaju preplitanja uticaja roka i književnosti. Zahvaljujući njihovim planetarnim uticajima, u ovoj knjizi učestvuju i oni koji nisu zastupljeni svojim priložima — njihova muzika čin »zvučni fon«.

Knjigu možete poručiti na adresu: »Polja«
Katolička porta 5, 21000 Novi Sad, ili na te
lefon: (021) 28-765.

mos, ovlada ne samo njime u celini, nego da što u tekstu istina ne piše, ali iz njega implicitno sledi, uspostavi i civilizacijsku komunikaciju između pojedinih »mini« kosmosa i tako se proširi i na »super« kosmos, ovlada i njime i krene u ekspanzije u eventualne još složenije strukture univerzuma. Pozitivan odgovor na ova pitanja, kakva u okviru naučne fantastike nalazimo, recimo, u »poslovično dobrom SF delu« (da se našalimo sa čuvenom sintagmom Stenlija Kjubrika), maestralnoj »2001: Odiseji u svemiru« Artura Klarka, ili u (ne toliko optimističkom) ali ništa manje veličanstvenom romanu Stanislava Lema, »Solaris« Džamal islam nalazi (?) u nekim kosmoskim radovima slavnog fizičara Frimena Dajsona. »Ako je Dajson u pravu, i astronomija i fizika podležu analognoj značajnoj teoremi čiste matematike koju je Kurt Gedel izneo 1931. godine i time izazvao preokret u shvatanju osnova matematike. Gedel je dokazao da je svet čiste matematike neiscrpan; ni jedan konačan skup aksioma i pravila ne može da obuhvati celu matematiku. Dajson kaže: »Ako je moj pogled na budućnost ispravan, to znači da je svet fizike i astronomije takođe neiscrpan; bez obzira koliko daleko otišli u budućnost uvek će se dešavati nove stvari, pristizajuće nove informacije, novi svetovi će se istraživati; konstantno će se širiti domen života, svesti i memorije.« (Džamal Islam, »Konačna sudbina vasiona«, str. 133.) (Preciznosti radi, dodajmo da su 1927. godine u okviru i sredstvima fizike, u okviru Kopenhagenske škole kvantne mehanike Verner Hajzenberg i Nils Bor, kroz slavne Hajzenbergove relacije neodređenosti i njihovu opštu filozofsku elaboraciju i generalizaciju, tj. Borov princip komplementarnosti, došli do otkrića istog tipa kakvo će Gedel, u okviru matematike, razviti u toku i nakon 1931. godine. Nije dakle istina da fizika, astronomija, život, svest i memorija podležu »teoremi čiste matematike«, već se radi o tome da se opšta dijalektička epistemološka istina, (koju će Bor u svojim znamenitim diskusijama sa Ajnštajnom formulirati na sledeći način: »Poruka koju smo odavde izvukli izgleda da nas je ponela jedan korak dalje u neprestanoj borbi za harmoniju između sadržaja i forme, i naučila nas je još jednom da se nikakav sadržaj ne može dokučiti bez formalnog okvira, a da svaka forma, ma koliko da se pokazala korisnom, može biti preuska da obuhvati novo iskustvo« (Bohr, isto, str. 122:)) javlja u najrazličitijim domenima ljudskog i civilizacijskog iskustva, i u matematici, i u fizici, i u biologiji, i u psihologiji, i u sociologiji, i u kulturi, i može biti otkrivena kroz komplementarnost sopstvenih sredstava izražavanja.)

Nema dakle apsolutnog kraja, kao ni apsolutnog početka. Konačna sudbina vasiona je beskonačnost, u čijem krilu, s vremenom na vreme zaplače novorođenče »mini« univerzuma, života, civilizacije, koje ima mogućnost da dosegne besmrtnost, ili, preciznije rečeno, da istrajava u borbi za očuvanje i ekstrapolaciju sopstvene egzistencije. Tako je moderna fizika suočen sa beskonačnim brojem fizičkih zakonitosti, koji ideju izgradnje »toe-a (theory of everything — teorije svega) svodi na gradnju »toy-a (toy — igračka, igranje = v. igrati se), fizičar buduće supercivilizacije u toj borbi neće biti u nimalo povlaštenijem položaju budućeg supercivilizacijskog umetnika, niti će pak biti obrnuto. Stoga ovaj prikaz naučne problematike zaključimo stihovima Maka Dizdara iz pesme »Smrt«, dostojnih te daleke budućnosti: »Zemlja je smrtnim sjenom posijana / Ali smrt nije kraj Jer smrti zapravo i nema / I nema kraja Smrcu je samo obasjana / Staza uspona od gnijezda do zvijezda.«

Polja

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5, telefon (021) 28-765

ureduju: ljubisa despotović, silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, miroljub radojković i saša radonić * glavni i odgovorni urednik franja petrinović * tehnički i likovni urednik cvetan dimovski * sekretar redakcije ljljana jokić * članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (presednik), tanja đurić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihalović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice), radmila gikić, radmila cvijanović lotina, vladimir kopicl, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) * izdaje nišp »dnevnik« uds, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 * direktor nišp »dnevnik« uds dušan tomić * osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine * časopis finansira pokrajinski fond kulture * rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220, žiro račun: 65700—603—6324 nišp »dnevnik« uds, sa naznakom za »polja« [godišnja preplata 150 dinara, za inostranstvo dvostruko] * na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413—152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga * tiraž 2.000 primeraka